

דף מקורות- שיעור מענייני דיומא

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף יח

משנה: על ששה חדשים השלוחין יוצאין: על ניסן מפני הפסח, על אב מפני התענית, על אלול מפני ראש השנה, על תשרי מפני תקנת המועדות, על כסליו מפני חנוכה, ועל אדר מפני הפורים. וכשהיה בית המקדש קיים - יוצאין אף על אייר מפני פסח קטן.

גמרא: וליפקו נמי אתמוז וטבת: דאמר רב חנא בר ביזנא אמר רב שמעון חסידא: מאי דכתיב (זכריה א) כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה. קרי להו צום, וקרי להו ששון ושמחה, בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה, אין שלום - צום. אמר רב פפא: הכי קאמר: בזמן שיש שלום - יהיו לששון ולשמחה, יש שמד - צום, אין שמד ואין שלום, רצו - מתענין, רצו - אין מתענין. אי הכי, תשעה באב נמי! - אמר רב פפא: שאני תשעה באב, הואיל והוכפלו בו צרות. דאמר מר: בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר.

תניא, אמר רבי שמעון: ארבעה דברים היה רבי עקיבא דורש, ואני אין דורש כמותו. צום הרביעי - זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר, שנאמר +ירמיהו נב+ (ברביע) +מסורת הש"ס: [בחדש הרביעי]+ בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ ותבקע העיר. ואמאי קרי ליה רביעי - רביעי לחדשים. צום החמישי - זה תשעה באב, שבו נשרף בית אלהינו. ואמאי קרי ליה חמישי - חמישי לחדשים. צום השביעי - זה שלשה בתשרי, שבו נהרג גדליה בן אחיקם. ומי הרגו - ישמעאל בן נתניה הרגו, ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלהינו. ואמאי קרי ליה שביעי - שביעי לחדשים. צום העשירי - זה עשרה בטבת, שבו סמך מלך בבל על ירושלים, שנאמר +יחזקאל כד+ ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר. בן אדם כתב לך את שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים. ואמאי קרי ליה עשירי - עשירי לחדשים. והלא היה ראוי זה לכתוב ראשון. ולמה נכתב כאן - כדי להסדיר חדשים כתיקנן. ואני איני אומר כן, אלא: צום העשירי - זה חמשה בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר, שנאמר +יחזקאל לג+ ויהי בשתי עשרה שנה בעשרי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט מירושלם לאמר הכתה העיר, ועשו יום שמועה כיום שריפה. ונראין דברי מדבריו, שאני אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, והוא אומר על ראשון אחרון, ועל אחרון ראשון. אלא שהוא מונה לסדר חדשים, ואני מונה לסדר פורעניות.

רש"י מסכת ראש השנה דף יח עמוד ב

דאמר רב חמא בר ביזנא כו' - דכולהו ימי תענית נינהו בזמן הזה שאין בית המקדש קיים, ומתניתין בזמן הזה קא מיירי, מדקתני וכשהמקדש קיים כו'.

יש שלום - שאין יד הגויים תקיפה על ישראל.

יהיו לששון ולשמחה - ליאסר בהספד ובתענית.

יש גזרת המלכות צום - חובה להתענות בהן.

רצו אין מתענין - וכיון דרשות הוא, לא מטרחינן שלוחים עליהו.

ארבעה דברים הללו כו' - זו אחת מהן, והשלשה שנויין בתוספתא דסוטה, ובסיפרי: בן אדם יושבי החרבות וגו' הצאן והבקר ישחט וגו' ותרא שרה את בן הגר המצרית וגו'.

סמך מלך בבל - התחיל לצור עליה.

שמועה לגולה - לגלות יכניה, שגלו לבבל אחת עשרה שנה לפני החורבן.

שאני אומר על ראשון - שבסדר מקרא.

ראשון - לפורענות, בתחלה הובקעה העיר, ואחר כך נשרף הבית בתשעה באב, ובתשרי שלאחריו נהרג גדליה, ובטבת שלאחריו באתה השמועה.

והוא אומר על ראשון - שבפסוק; אחרון - לפורענות.
ועל אחרון - שבמקרא, ראשון - לפורענות, שהרי תחילה סמך, ואחר כך הובקעה, נמצא שבעה עשר בתמוז
שהוא ראשון במקרא - אחרון לסמיכת בבל, שהוא מאוחר במקרא.
אלא שהוא מונה לסדר חדשים - ואמר שלא הקפיד המקרא אלא על סדר החדשים, לכך מנה תמוז קודם
לטבת, ואני מונה אף לסדר פורענות.

תוספות מסכת ראש השנה דף יח עמוד ב

הואיל והוכפלו בו הצרות - ביום שבעה עשר בתמוז נמי אירע חמשה דברים כדתנן בפרק בתרא דתענית (דף
כו) אבל חורבן בית המקדש תקיפא טובא ועוד לא דמי לט' באב דצרה אחת הוכפלה בו.
זה תשעה בתמוז שבו הובקעה העיר - היינו בראשונה אבל בשניה הובקעה בי"ז ומשום הכי עבדינן בי"ז
תענית והך ברייתא מתנינן בירושלמי וגרסי' בה י"ז בתמוז ואע"ג דכתיב בקרא בתשעה לחדש קלקול
חשבונות היו שם ופליג אש"ס דידן ורוצה לומר דמתוך טרדתם טעו בחשבונם ולא רצה הפסוק לשנות מכמו
שהיו סבורים.

זה תשעה באב שבו נשרף - בפרק בתרא דתענית (דף כט) רמי קראי אהדדי דבסוף מלכים כתיב דנשרף
בשבעה ובספר ירמיה כתיב בעשור לחדש וישורף וגו' ומשני דבז' לחדש נכנסו אויבים להיכל ואכלו ושתו בו
[שביעי] שמיני ותשיעי עד שפנה היום לעתותי ערב הציתו בו האש ונשרף עד שקיעת החמה בעשור.

שפת אמת מסכת ראש השנה דף יח

שם בגמ' על אב מפני התענית בפ' המשניות להרמב"ם כ' דבבית שני הי' מתענין ג"כ בט"ב ונראה דמפרש
דהא דאמרי' בזמן שיש שלום יהיו לששון ולשמחה היינו כשהמלכות ביד ישראל כדפירש"י אבל כשהיו
כפופין ת"י אומות [דהיינו בימי מלכות פרס ובימי יון ק"פ שנה כדאיתא בע"ז (ט) ע"ש] אפי' בזמן המקדש
הוא בכלל רצו מתענין ובזה א"ש לשון אף על אייר דמשמע דגם על כל אלו דלעיל היו יוצאין והי' מיושב ג"כ
מה דהוצרך הגמ' להביא האי קרא דזכרי' משום דבעי למימר דבזמן הבית שני נמי הי' מתענין ובאמת פשט
הפסוק משמע נמי דהשיב להם לשעתם ולא על אחר החורבן שני ובס' טו"א מוחק הגירסא דאף אבל בכל
הנוסחאות איתא כן וכן היא לשון הרמב"ם (פ"ג מה' קידוש החודש) ובתשב"ץ (ח"ב סי' רע"א) תמה על
הרמב"ם הנ"ל שהבאתי ולפמ"ש אין קושיא כלל אכן הא דמקשינן בגמ' לקמן ותיפוק לי' דהוי יום שנהרג בו
גדלי' כו' קשה לישב לפי' זה דגם בזמן הבית הי' בכלל רצו כו' ע"כ לכאורה א"א לפרש כמ"ש בדעת הרמב"ם
רק צ"ל דבט' באב בלבד שהוכפלו בו צרות ס"ל לרמב"ם דבבית שני היו מתענין ודוחק דבלשון הרמב"ם שם
[ובפ' המשנה כאן] מבואר דהדרשה דצום הרביעי כו' מיירי בזמן בית שני וצ"ע ועמ"ש לקמן ליישב קצת:
בגמ' דאמר ר"ח בר ביזנא כו' פי' רש"י ומתניתין בזמן הזה מיירי כו' קצת קשה לפי' זה דמאי מקשה הגמ'
דילמא אחר החורבן לא עשו תקנה חדשה בשליחות החדשים מיהו לפע"ד הי' נראה דגם על ששון ושמחה
הקשו בגמ' כיון שהם ימי שמחה כמו חנוכה ופורים א"כ בזמן הבית היו צריכין לשלוח על תמוז וטבת ובזה
א"ש מה דמייתי הגמ' הך דאר"ח דגוף התעניות בלא"ה ידועים ממעשים בכל יום וע"ז תי' הגמ' דדוקא בזמן
שיש שלום ממש דהיינו שבנ"י שולטין ובזמן שקלקלו הכותים והתקינו שלוחין לא היו שולטין החשמונאים
ואז רצו צום רצו שמחה לכן אין שולחין בהם שלוחים כנ"ל ויתכן פי' זה לפמ"ש לעיל משמעות הרמב"ם
בפיה"מ דבבית שני נמי אחר שבטל מלכות חשמונאי והיו כפופין לאו"ה נקרא אין שלום ולפ"ז למ"ד בטלה
מגילת תענית היינו ג"כ כשנפסק מלכות בית חשמונאי מיהו לשון הגמ' לא משמע כן א"כ צ"ע באמת למסקנא
דגמ' בזמן שהי' המקדש קיים דהוי שמחה למה לא יצאו שלוחים עליהם כמו שיצאו על חנוכה ופורים:
שם בגמ' צום השביעי זה ג' בתשרי שבו נהרג גדלי' כו' ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת כו' נראה
לפרש משום דקשה מה ענין לתלות צום גדלי' בבנין הבית ולמה נתבטל התענית כשנבנה בית שני מזה הוכיח
ששקולה מיתת צדיקים כשרפת ביהמ"ק, היינו שנחסר אור הצדיק מעוה"ז ולכן כשנבנה הבית ונתחדש אור
השכינה בעולם אין להתענות עוד על מניעת אור במיתת הצדיק אך קשה באמת מנ"ל הא דפשוט יותר הי'
לומר דתענית צום גדלי' הוא על שכבה גחלת הנשאר שבעודו קיים היו נשארים עוד במקום בהמ"ק וכמ"ש
הרמב"ם בה' תענית דהא על כל מיתת צדיקים לא קבעו תענית: